

Ми бачимо на екрані Тома Гарнера — високого, широкоплечого чоловіка, будівника залізничних ліній, президента Чикагської та Південно-Західної залізниць, який не входить, а похитуючись, увалюється до свого кабінету і зачинає за собою двері.

Цілком зрозуміло, що він хоче заповідати собі смерть: адже він так похитується, адже все це діється у фільмі, а картина йде давно і вже час, щоб скоїлось щось важливе, колосальне, як це кажуть у Голлівуді — або самогубство або поцілунок.

І ось ми сидимо у залі й чекаємо на те, що буде далі.

Бідолаха Том щойно дізнався, що дитина від його другої дружини — це нащадок його дорослого сина від першого шлюбу. Перша дружина Тома кінчила життя самогубством, коли дізналась, що Том покохав молоду жінку (пізніше він одружився з нею). Ця молода жінка була дочкою президента залізниці «Санта Клара». Вона зуміла приворожити до себе Тома, щоб її батько залишився президентом на «Санта Кларі».

Том купив залізницю за дев'ять мільйонів доларів. Перша дружина кинулась під автомобіль, коли до неї дійшли чутки про Томову нерозсудливу пристрасть. Її лице, очі, губи, хода, — все говорило за те, що вона повинна накласти на себе руки. Оскільки споглядати кошмари не рекомендується, — на екрані показали тільки розпачливий вираз обличчя у водія, коли він щосили намагається зупинити машину. До вас долинає скрегіт колес, крупним планом вам показують колесо, під яким загинула нещасна жертва. Ви чуєте несамовитий зойк, і всім стає ясно: Саллі, дружина Тома, президента Чикагської та Південно-Західної залізниць упокоїлась.

Саллі зустрілася з Томом, коли він був ще колійним обхідником, а вона — вчителькою в маленькій сільській школі. Якось Том признався, що не вміє ні читати, ні писати, ні лічити. Саллі навчила Тома читати, писати, додавати, віднімати, множити і ділити. Одного вечора, коли вони вже одружились, Саллі спитала в нього, чи має він намір лишатись усе життя обхідником, і Том одповів: «Авжеж». Тоді Саллі спитала, невже в нього немає ні краплини гордості, а він сказав, що цілком задоволений собою, що робота у нього не важка, що у них свій маленький будиночок, що він, Том, може тут рибалити, скільки йому заманеться. Це болуче вразило Саллі, і вона почала діяти. Том збагнув, що для Саллі багато важитиме, коли він поставить собі за мету вибитись у панство. І під час вечері він пообіцяв старатись. В його очах з'явився химерний блиск, на обличчі відбилась залізна воля.

Після цього показано було, як Том пробивається в люди. Саллі вирядила його до Чикаго вчитися, а сама замість Тома працювала колійним обхідником, щоб заробити гроші і вносити плату за навчання, — велика жінка, героїчна дружина. Ось зимової ночі вона чвалає вздовж колії, несучи на собі інструменти й маслянки. Сніг, тиша, ні душі навколо. Скорботне видовище. (В цих кадрах обов'язково повинна відчуватись скорботність). Вона робить це заради Тома, щоб він став великою людиною. Того дня, коли Том приніс звістку, що його призначили майстром на будівництві мосту через Міссурі, Саллі, в свою чергу, повідомила, що вона вагітна, і тоді Том заявив, що тепер його вже ніщо не спинить! Саллі та немовлятко надихатимуть його, і він досягне вершин життя.

Саллі народила сина, і коли Том наближається до її ліжка, чути симфонічну музику. Глядачам ясно, що у житті Тома настав важливий момент. Видно, як Том входить до ледве освітленої кімнати, як стає навколішки біля ліжка породіллі й молить-

ся. Чутно його молитву. В залі сякаються від надміру почуттів.

Саллі створила Тома. Вона підняла його з залізничної колії і посадила в президентське крісло. І ось Тома охопили нерозсудлива пристрасть до молоді, вродливої жінки! Тоді Саллі кидається під колеса автомобіля. І саме через те, що вона багато зробила для Тома, самогубство виглядає зворушливим. У мить, коли Саллі робить фатальний крок, у багатьох глядачів на очі набігають сльози.

Але самогубство Саллі анітрохи не вплинуло на легкодумну Томову любов до молоді жінки. Незабаром він одружується з нею, бо Том — людина практична; практична настільки, наскільки зацікавлений у цьому Голлівуд. В цей час Томів син, юнак, якого нещодавно виключили з коледжу за пияцтво, приїздить до батька і заводить шури-мури з його другою дружиною.

І ось наслідок — немовля, здоровенький бутуз, що народився від сина замість батька. Томмі, Томів син, — безвідповідальний, але, по суті, достойний і добре вдягнений молодик, — зовсім не збирався накоїти того, що він накоїв: винувата була сама природа. Кожен знає, що таке природа, навіть у фільмах. Адже Тома так часто не було вдома, а його друга дружина була така самотня, от вона і звернула увагу на свого пасинка, і Томмі стає її партнером на танцюльках.

Ми бачимо на екрані, як вона простягає руку зеленому і безвідповідальному юнакові, чуємо, як значущо питає, чи не хоче він потанцювати з нею. Томмі так довго вагається, перш ніж взяти її руку, що глядачі враз осягають приховану загрозу цього жесту. Вона ж, простягаючи руку, була такою прегарною, що могла спантеличити когось завгодно; мало хто з присутніх у залі встояв би перед її чарами, навіть потрапивши в таке саме становище. Було щось невідпорне в ідеальній красі її лиця та постаті: губки такі жагучі, хода така граціозна, тіло таке принадне і душа, яка потребує уваги.

Все це не могло не трапитись. Людська плоть слабка, і цим усе сказано.

І от великий будівник залізниць, людина, котра завжди вмiла поставити на своєму, людина, котра придушила страйк, під час якого сорок чоловік з його охорони загинуло від вогню та від рук страйкарів, похитуючись, увалюється до свого кабінету і зачинає за собою двері.

Всім ясно, що наближається кінець фільму.

Атмосфера в залі наелектризована похмурими передчуттями літніх дам, які більшу частину свого життя проводять у кіно

(тут вони закохуються, вмирають, жертвують собою в ім'я найблагородніших ідеалів і т. д.).

Напруження в залі зростає, екзальтовані дами завмирають, і якщо уважно прислухатись, можна фізично відчутти, що саме в цю мить їхнє життя набуває справжнього сенсу.

А там, на екрані, бідолаху Тома крає жахлива проблема, він має виконати страшний обов'язок.

В ім'я своєї честі, в ім'я триумфу голлівудської моралі, на славу кіноіндустрії (як твердять, третьої за значенням в Америці), в ім'я бога, заради вас, заради мене — Том повинен заповідати собі смерть! Коли він цього не вчинить, то вийде, що ми — і великий Шекспір і всі інші люди — весь час обманювали себе. Ми знаємо, він — людина з характером і в нього вистачить на це сил, але на якусь мить у нас з'являється надія, що, може, він цього і не зробить. Нам хочеться так думати, бо цікаво подивитися, що буде далі, чи не загине створений нами світ.

Колись, дуже давно ми виробили правила моралі, і от через багато-багато років нам цікаво, чи справжні вони, чи не схилили ми, бува, з самого початку. Ми знаємо, це — містецтво, воно навіть трохи схоже на життя, але ми все ж таки впевнені, що це — не життя, бо все тут занадто правильно.

Невже для нашої величчї обов'язково все перетворювати на мелодраму?

Камера зупиняється на перекиреному від жаху обличчі старого вірного секретаря, що служив у Тома багато років і знав його ще хлопчиком. Це робиться для того, щоб глядачі мали уявлення про тяжкість халепи, в яку вскочив Том, і щоб у їх головах зчинилася плутанина.

А потім, з тих самих міркувань, розвиток дії йде чимдуж швидше, стрімко наростає кульмінація і неминуча розв'язка. Томмі, син Тома, приходить до старого вірного секретаря і вигукує, що він чув, буцім його батько захворів. Він не знає, що батькові все відомо. Це — голлівудівський коник. Він супроводжується відповідною музикою.

Томмі кидається до дверей, він поспішає до батька, цей хлопча, який порушив природний хід всесвіту тим, що переспав з молодією дружиною свого батька, і цієї миті — паф — лунає пістолетний постріл.

Кожен розуміє, що президент Чикагської та Південно-Західної залізниць наклав на себе руки. Честь його врятована. Він залишається великою людиною. Чиста робота — не підкопається. Голлівуд може ще ціле сторіччя спокійно виготовляти свої фільми.

На екрані — все як слід, з претензією на

великий ефект. Пауза, симфонічна музика, рука Томмі, що завмерла на дверній ручці.

Старий вірний секретар знає, що трапилось, Томмі знає, ви знаєте, я знаю, але найкраще все побачити на власні очі. І ось старий, вірний секретар дозволяє жорсткій реальності у вигляді пістолетного пострілу проникнути в його старий вірний і впорядкований розум. Томмі надто сполоханий, щоб відчинити двері, і секретар примушує себе зробити це.

Всім нам кортить побачити, як саме стала трагедія.

Двері розчиняються, і всі ми входимо до кабінету — п'ятдесят мільйонів нас, американців, та ще мільйони людей у різних країнах світу.

Бідолаха Том! Він падає на коліна, і, хоча все діється досить швидко, нам здається, що цей незначний рух — останній рух великої людини — триватиме вічно. Кімната напівосвітлена, музика промовиста. Немає ні крові, ні безладдя. Том, благородно вмираючи, падає навколішки. Я сам чую, як хлипають дві дами. Вони знають: це кіно, це вигадка — і все ж таки хлипають. Том — людина. Вони — життя. І вони хлипають, бо бачать, як життя падає на коліна. Фільм зараз закінчиться, вони встануть й підуть додому, повернуться до своїх звичних справ, але зараз, у благочестивій темряві зали, вони хлипають.

І все ж таки в одному я цілком упевне-

ний: самогубство зовсім не є така пристойна пригода, з симфонічною музикою. Колиш — мені було тоді років дев'ять-десять — в сусідньому з нами будинку жив один чоловік. Якось увечері він заподіяв собі смерть, але це зайняло в нього щось із годину. Він вистрелив собі в груди, не влучив у серце і тоді послав кулю в живіт. Я чув обидва постріли. Між ними був інтервал — близько сорока секунд. Згодом мені спало на думку, що в цей проміжок часу він, певно, розмірковував: все ще намагатися вмерти чи спробувати видужати?

І тут він почав репетувати. Все це, разом узятє — фізично і морально, — було страшенною плутаниною. Самовбивця репетував, люди метушились, кричали, хотіли допомогти йому і не знали як. Він кричав так несамовито, що його чуло півміста.

Оце все, що я знаю про справжні самогубства; я не бачив, як жінка кидається під колеса автомобіля, тому не можу про це нічого сказати. Випадок з нашим сусідою — єдине самогубство, про яке я дещо знаю. Але в фільмі репетування цього чоловіка не принесло б утіхи, і ніхто не плакав би над його долею легкими сльозами.

Гадаю, з усього цього напрошується один висновок: нам треба припинити самогубства в кіно.

*З англійської переклала
Кіра СУХЕНКО*